

U KNJIŽEVNIM OGLASIMA, ne samo u Engleskoj nego i van nje, u poslednje vreme sve češće vidimo jedno jajasto lice s ćelom i naočarima, a pod njim ili nad njim ime S. R. Snow (Snou); koristićemo opširni napis koji o Snouu donosi jesenji broj *The Kenyon Review*-a da i nama ovaj pisac odsad ne bi bio sasvim nepoznat. Članak takođe polazi od Snouove popularnosti; objašnjava je činjenicom da je to danas jedan od retkih ozbiljnih pisaca čiji se romani relativno lako čitaju, ili, da je, kao Dikens i Balzak, jedan od lako čitljivih pisaca koji se mogu uzeti i ozbiljno. Iz ovog je već jasno što članak docnije dokazuje: da Snou nije novator na polju romansijerske tehnike; njegov ugled kod kritike može da se tumači ideološkim vakuumom savremenog sveta i posebno krizom u romansijerskoj tradiciji XX veka. Jer dok ovu tradiciju, u anglosaksonskom svetu zasnovanu na D. H. Lorensu, Henriju Džejmsu i Džejmsu Džojosu, noviji romansijeri razaraju s jedne strane buntom „gnevnih” a s druge prelaskom u lak žanr, Snou čvrsto stoji na tlu jedne tolerantne, pragmatističke umetnosti koja po sadržini ipak nema nikakve veze ni sa lakom literaturom ni sa novim pesimizmom. Ambicija, borba za moć, nužnost kompromisa, izukrštanost pobuda naše prirode, mračna strana ljubavi – to su pojave oko kojih se kreću Snouove teme; vrlina njegovih knjiga u tome je što ove pojave ume da prikaže u punoj konkretnosti njihovog životnog ispoljavanja. Jer Snou je čovek iskustva: pored toga što je pisac desetine romana, on je već bio naučnik, nastavnik u Kembridžu, izdavač publikacija o strukturi materije, učestvovao u univerzitetskoj administraciji, bio šef naučnog osoblja engleskog ministarstva rata, član uprave

engleske Električne kompanije i slično. Tako se i zbivanja njegovih romana kreću u svetu nauke i uprave, počev od *Traganja* (The Search, 1934), jednog science-fiction-a u stilu H. Dž. Velsa, pa kroz svih osam objavljenih knjiga ciklusa *Stranci i braća*. Ovde je pripovedač izvesni Luis Eliot, po svojim crtama i sudbini slika samoga pisca, naučnik, liberal i privatni moralist koji predano posmatra zbivanja u svome krugu. Ta zbivanja se tiču nade i očajanja u *Strancima i braći* (Strangers and Brothers, 1940), *Svetlu u tami* (The Light in the Dark, 1947) i *Vremenu nade* (The Time of Hope, 1949), zatim borbe za moć u *Gospodarima* (The Masters, 1951), savremene hijerarhije u *Novim ljudima* (The New Men, 1951), sukoba društva i ličnosti u *Povratku* (Homecoming, 1952) i *Svesti bogatih* (The Conscience of the Rich, 1958), nove ortodoksije u *Aferi* (The Affair, 1960). U svem ovom šarenilu pisca članka Džerom Tejl (Thale) vidi jedan centralni motiv: težnju za posedovanjem, koja razara sreću čoveka, jer on nju može da postigne samo odricanjem, svojim nepoštednim izlaganjem ljubavi.

(1961, 137, 387, 1, str. 82)

MNOGI OD NAS čitali su u prevodu romansijerski prvenac Hansa Helmuta Kirsta *08/15*, i čudili se, verovatno, novinskim izveštajima o velikom uspehu ove kasarnske burleske iz dana hitlerizma, koja pored sveg izrugivanja nije bila lišena paradiranja sa tradicionalnom pruskom soldačkom čašću. Nemački publicist Robert Nojman (Neumann) koji piše u *Die Zeit*-u od 4. novembra o novom Kirstovom romanu *Fabrika oficira* (Fabrik der Offiziere), deli u potpunosti taj utisak, ali tvrdi da ga je sad morao revidirati. *Fabrika oficira* naime, po njemu, izražava do kraja ono što je *08/15* trebalo i možda htelo da izrazi: rascep između hitlerovstva i prave vojničke vrline! Kirst, koji je i sam bio nacist kada je tome bilo vreme, pa se docnije, opet na vreme, vrlo otvoreno pokajao ismejajući stari ideal, izgleda da je u ovom novom

romanu stvarno otišao još dalje, naime u osudu. I njegov novi roman odigrava se u kasarni, on je takođe humoristično obojen, ali posledice smešnih zapleta ovde ne ostaju na zatvaranju jednog nedužnog vojnika. Uopšte, ovde nisu svi samo ili smešni ili nedužni. Komandant oficirske škole u kojoj se radnja, početkom 1944, odigrava, general je s krutom pruskom samodisciplinom i razvijenim osećanjem za pravdu; u njegovom oficirskom koru nalaze se s jedne strane krasni ljudi a s druge karijeristi i glupaci koji služe režimu; među zastavnicima nad kojima se vrši obuka ima jedan pravi nacist, mnogo ravnodušnih, ali i velik broj vrlo poštenih ljudi; najzad je tu i ženski personal kasarne, delom „moralan” a delom „nemoralan”, kako već biva u ratu. U ovakvom miljeu, jedan oficir antinacist naseda provokaciji hitlerjugendovca i komanda jedva uspeva da zataška skandal; ali jedan drugi, takođe odlični oficir, otkriva slučaj i biva zajedno s komandantom izveden pred vojni sud Trećeg rajha, osuđen i likvidiran. To je fabula romana, koju Kirst – možemo verovati recenzentu – ispređa s mnogo humora i jedrine, ali isto tako – što takođe ne podleže sumnji – bez šireg sagledanja problema. Recenzent posebno hvali umetke u tekst koji predstavljaju autobiografske izjave oficira i daju, kaže, pravi presek kroz nemačku naciju u datom trenutku, pa su gotovo važniji od glavnog toka radnje. Mi, razume se, ove pohvale primamo sa rezervom; ali pri kraju članka ćemo videti da one nisu samo naivne. Jer, ispostavlja se da je čitav Nojmanov napis o *Fabrici oficira* svesno usmeren: da se obori na kritiku kojom je ovu knjigu dočekao zapadnonemački vojni list *Information für die Truppen*, pod naslovom „Fabrika prljavštine”. Ovde se kaže da Kirst unakazuje prošlost; da vojnici (misli se: današnji) znaju svoj zadatak i nisu im potrebne guvernante Kirstovog tipa; da on kleveta vojsku tvrdeći da je u njoj bilo seksualnih odnosa, zločina, pa čak i oficira-profitera! Nijedan pravi pripadnik Bundesvera neće takvu knjigu pročitati! – Nojman poziva lično Franca Jozefa Štrausa da izvidi ko i šta

stoji iza tako ogorčene kritike, i nama postaje jasno otkud njegov trud da se spase ugled vojske u Kirstovoj knjizi. Jadni Nojman! U svom zgražanju pred kanibalizmom Bundesvera on se pribija uz Kirstovu lepu priču o podvojenosti nacista i vojske u Trećem rajhu – podvojenosti koje je nesumnjivo bilo, ali ne u tako presudnoj meri da bi mogla da bude tema romana, nažalost.

(1961, 137, 387, 1, str. 82–83)

SAZNALI SMO iz štampe za skandale koji su ove godine prpratili velike francuske književne nagrade: za Vintilu Horiju (Horia), dobitnika Goncourt-a, ispostavilo se da je bio pripadnik Gvozdene garde u Rumuniji, dok je izricanje nagrade Femina Luizi Belok (Bellocq) za *Vrata su se ponovo zalupila* (La Porte retombée) pobudilo jednu članicu žirija, Beatriks Bek (Beck), da zbog navodnih antisemitskih stavova u ovom romanu podnese ostavku. Slavlje dakle nije pomučeno; ali i da nije tako, za ovogodišnje nagrade se ne bi moglo reći da su srećno podeljene. *Arts* od 23. novembra na primer, dakle pre nego što je Horijina prošlost postala poznata, piše o njegovoj knjizi vrlo nepovoljno, kao o neinventivnoj dosadnoj tvorevini jedne arheologizirajuće mašte koja izmišlja nekakav Ovidijev izgnanički dnevnik kako bi dokazala da je i emigracija za nešto dobra – olakšava put do Boga. Kako li tek izgleda taj *Bog se rodio u izgnanstvu* (Dieu est né en exil) kada znamo da je mršavko sa klempavim ušima i naočarima čije fotografije donose sve novine sveta, u Ovidiju zamislio ni manje ni više nego sebe i da je pesniku *Udžbenika ljubavi* imputirao sopstvene pobožnjačke bljuvotine, nastale iz loše savesti! U prikazu romana Luize Belok (objavljenom u istom listu 6. decembra) ne nalazimo povoda za slične sarkazme, mada je za njega rečeno da je sasvim očitó srećan pogodak jednog osrednjeg pisca. Kritika ističe njegovu dokumentarnu vrednost, koja se sastoji u savesnom slikanju propadanja starog građanstva u francuskoj provinciji. Luiza Belok

je iz Bordoa, koji u svom romanu opisuje; okupivši članove jedne propale porodice u kući predaka koju oni upravo nude na prodaju, stvorila je priliku da prikaže njihovo ponašanje, govor, životne puteve. U jednom dodatnom napisu, Dominik Rolen (Rollin), također član žirija, brani Luizu Belok poređenjem iz Dostojevskog; kao što je ovaj mogao da stavi u glavu Raskolnikovu misao: „Ipak, ta uš (ubijena starica) je bila ljudsko biće”, zašto ne bi jedno od lica „Femininog” romana moglo da misli: „One uši po getima Poljske i Austrije prljave, gadne, možda zaslužne mržnje, bile su ljudska stvorenja”! Mi tu, bez teksta, ne možemo da prosudimo; u svakom slučaju s olakšanjem čitamo o nagradi Renaudot, koja je dodeljena Alfredu Kernu (Kern) za *Nepostojanu sreću* (Un Bonheur fragile), iako kritičari tvrde da je odluka zakasnela, jer je lanjski Kernov roman bio bolji, pa čak i da je pogrešna, kada se setimo ovogodišnjih ostvarenja Kloda Simona i Anrija Tomasa. Ali, Kern je barem napisao jednu nedužnu knjigu o mukama ambicioznog slikara, a lična ličnost mu je neumrljana. Sem ako, pomišljamo, kao Alzašanin za vreme rata nije nešto drugo radio u Hajdelbergu, kuda se, kako iznosi njegova zvanična biografija, sklonio ispred opasnosti da bude nasilno mobilisan u nemačku vojsku. Eto na šta čoveka navede nepolitizirana atmosfera.

(1961, 137, 387, 1, str. 83–84)

AMERIČKI PISAC Džon Apdajk (Updike) ima 28 godina, ali je izdao već četvrtu knjigu i *New York Times Book Review* u broju od 6. novembra smatra da ga treba držati na oku; sledeći savet, mi ćemo se sada upoznati sa Apdajkovom poslednjom knjigom. To je roman *Kuniću, beži* (Rabbit, Run); „Kunić” u naslovu nadimak je glavnog junaka koji se civilno zove Džon Engstrom i bivši je uspešni igrač bejzbola u svom koledžu a sada mali nameštenik jedne robne kuće. „Kunić” nije zadovoljan svojom postbejzbolarnom, prozaičnom sudbinom, koju skučava jedna žena puna

razbora, jedno dete i još jedno na putu. On beži; uopšte se knjiga *Rabbit, Run* sastoji od junakovih bekstava iz skućene svakidašnje sredine. Prvi put Kunić beži neodređeno prema jugu; pošto se vrati, on se ne javlja svojoj ženi nego nalazi neku uličarku kojoj s mnogo više poverenja ispoveda svoju izgublenu sreću. „Ja jesam bio sila. To je činjenica. Hoću da kažem, ja sad nisam ni za šta, ali sam tada zaista bio dobar.” I dalje: „Čovek se oseća kao u svom sopstvenom kovčegu pre nego što su mu izvukli krv.” Najzad se Kunić vraća ženi, ali ne zadugo; u toku drugog bekstva žena mu se opije i nepažnjom dopusti da joj se dete udavi u kadi; Kunić se vraća zauvek oštećenom, opustelom ognjištu. Ono što njegovoj istoriji daje verodostojnost ljudskog, kaže kritika, to je Apdajkov stil, vrlo neposredan, sažet, prožet doživljajem. Evo kako je opisan trenutak posle davljenja deteta: „Ona podiže živo stvorenje u vazduh i pritiskuje ga na smoćene grudi. Voda se sa njih sliva na pločice kupatila. Maleno telo bez težine spušta joj se mlitavo na vrat i jedan brz olakšan pogled na detinje lice daje fantastično glup utisak. Neko iskrivljeno sećanje na to kako se daje veštačko disanje pokreće Dženisine hladne mokre ruke u frenetične ritmičke trzaje, iza njenih stisnutih kapaka podiže se velika skrletna molitva, bez reči, monotona, i njoj se čini da grli kolena jedne goleme treće osobe čije je ime, Oče, Oče, lupa po glavi poput fizičkih udaraca. Kroz njeno podivljalo srce svemir protiče u crvenilu, nema nijedne iskre da ga zapali u prostoru između njenih ruku; uza sve svoje nabujale molitve ne oseća ni najlakšeg drhtaja odgovora u tami koju pritiskuje. Njeno osećanje treće osobe koja je sa njima širi se golemo, i ona zna, zna, dok se na vratima čuje kucanje, da joj se dogodilo najgore što se ikad dogodilo ijednoj ženi na svetu.”

(1961, 137, 387, 1, str. 84–85)

U EKSKLUZIVNOJ ediciji „Pesnici današnjice” pariske izdavačke kuće Seghers izašla je nedavno knjiga stihova pod na-

slovom *Poruka* (Message) od nekakvog Fernanda Pesoe (Pessoa); samo nešto docnije, od 25. novembra do 2. decembra, održana je u Parizu „nedelja Fernanda Pesoe” koja obuhvata niz predavanja, izložbi, radio-emisija, i prijema uz učešće portugalske ambasade u Parizu. Pa ko je Fernando Pessoa, za koga se doskora ništa nije čulo? Jedan od onih manijaka pera koji se teško otkrivaju svetu i koje obično samo ovako, naknadno, ume da otkrije sredina egzaltirana literaturom kao što je pariska. Savremenik Kafke, Apolinera i Pirandela, Pessoa se rodio 1888. godine u Lisabonu, u porodici čiji je jedan predak kao Jevrejin umro na lomači Inkvizicije 1706. godine, u kojoj je jedan ded pisao pesme, jedna baka poludela, otac umro od tuberkuloze kada je dete imalo pet godina. Mati se preudala za portugalskog konzula u Australiji, pa je Fernando škole završio onde, razume se na engleskom jeziku; jedna nagrada za stil dobavila mu je stipendiju afričkog univerziteta u Kapu gde je nastavni jezik bio isti, tako da je Pessoa, pre *Poruke* koja je napisana na portugalskom i kao jedina objavljena za njegovu života, objavio tri zbirke na engleskom. Sem ovoga, život mu je bio bez događaja: dospевši kući u Portugaliju, tavorio je do smrti kao mali činovnik, neuspešan preduzimač, urednik jednog trgovačkog časopisa, pronalazač čiji patentni nisu potrebni. A u ličnom životu kao okultist, kabalist, čovek zadubljen u knjigu magije i obdaren sposobnošću da „vidi” događaje koji će se tek odigrati. I pesnik, ali takođe na okultan, vanprirodan način. U tom pogledu presudan je bio dan 8. mart 1914, kada je Pessoa, stojeći pred jednim pultom, u mahu, ne zastajući, napisao preko trideset pesama što mu ih je „diktirao” unutrašnji dvojnik kome je on odmah nadenuo ime Alberto Caeiro i snabdeo ga odgovarajućim biografskim datama i osobinama; ovom „heteronimu” (kako je Pessoa nazivao članove svoje duhovne porodice) priključio se odmah još jedan brat, Ricardo Reis, nosilac sasvim drugih karakteristika, koji mu je takođe rekao u pero svoje stihove, da bi posle dao mesto izvesnom Alvaro de Campos-u čije su pesme,

odmah zatim, prekrile hartiju. Razume se da ovakav način rada – uz 80 cigareta dnevno – nije Pesoi omogućio dug život; umro je u svojoj 47-oj godini 30. novembra 1935, pa tako njegova današnja revivacija označuje i jednu godišnjicu. U toku njenog proslavljanja, u Parizu će izaći neka od mnogih Pesoinih neizdatih dela, među ostalima i tri zbirke njegovih okultnih dvojnika.

(1961, 137, 387, 1, str. 85)

GODINE 1920, nekoliko nedelja posle objavljivanja *S ove strane raja* (This Side of Paradise), Frensis Skot Ficdžerald ponudio je Džonu Vilijemu Rodžersu (Rogers), tadašnjem uredniku *Scribner's*, da napiše jedan intervju sa samim sobom, u svrhu reklamiranja svoje knjige. Nekoliko dana potom Ficdžerald je predao rukom pisani tekst, ali ga Rodžers nikad nije objavio jer, kako sam kaže, „Ficdžerald je bio samo jedan mlad čovek više sa prvim romanom koji obećava, pa bi intervju o njemu i njegovim književnim mišljenjima bio od vrlo malog interesa za bilo koga”. U međuvremenu je, ipak, Ficdžerald postao klasik, a Rodžers je rukopis pronašao među svojim hartijama, pa ga je dao na objavljivanje *Saturday Review*-u, koji ga, zajedno s faksimilom, donosi u broju od 5. novembra. Ovde vidimo, preko razmaka od 40 godina, jednog sasvim mladog Ficdžeralda koji želi da šokira, a i zna kako može da dopadljivo šokira. Inscenirajući intervju kao poduhvat tobožnjeg anonimnog novinara, on opisuje svoj (novinarov) utisak u Ficdžeraldovom stanu, oči u oči sa piscem, čiju spoljašnost opisuje prilično samouvereno: „Autor *S ove strane raja* je snažan, širokih ramena i nešto iznad srednje visine. Ima plavu kosu sa nagoveštajem jednog talasa i žive zelene oči – mélange unekoliko nordijski – zgodan je, što me je prilično zbunilo jer sam nekako očekivao čoveka tanka nosa sa naočarima.” Onda započinje tobožnji razgovor, tokom koga Ficdžerald olako izbacuje duhovite i visprene izjave kao što je ova: „Moja

namera je oduvek da doprem do svoje generacije. Mislim da mudar pisac piše za omladinu svoje generacije, za kritičare sledeće i za učitelje svih ostalih vremena.” Ili: „Velika literarna tradicija ne postoji. Postoji samo tradicija moguće smrti svake literarne tradicije. Pametni literarni sin ubija svoga rođenog oca.” Ili: „Kad kažem stil, mislim na boju. Želim da budem sposoban da rečima pravim sve; da baratam reskim, plamenim opisima kao Vels, i da upotrebljavam paradokse sa jasnoćom Samjuela Batlera, širinu Bernarda Šoa i duhovitost Oskara Vajlda, želim da pravim Konradovo široko sparno nebo, Hičensove (Hitchens) i Kiplingove pozlaćene zalaske sunca i nebesa prošivena ludilom, kao i Čestertonove pastelne zore i svitanja... Uzgred budi rečeno, ja sam neprikriven književni lopov, u lovu za najboljim metodama svakog pisca moje generacije.” Na kraju Ficdžerald opisuje kako kod Ficdžeralda upadaju četiri mlada čoveka „flistarskih lica i s konzervativnim kravatama”, na šta Ficdžerald veli Ficdžerald, zaključujući intervju: „Većina mojih prijatelja su ovakvi. Ja mnogo ne volim literate – oni me nerviraju.”

(1961, 137, 387, 1, str. 86)

POSLE *Memoara jedne pristale mlade devojke* (Mémoires d'une jeune fille rangée) Simon de Bovoar nastavlja svoje autobiografsko objavljivanje knjigom *Snaga godina* (La Force de Page), koju Matije Gale (Galey) prikazuje u *Arts*-u od 15. novembra. Ovde su prikazane godine 1929–1939, u slučaju autora godine sreće: Simon de Bovoar ih je provela seljakajući se, kao mlad nastavnik koga premeštaju, između Marselja, Ruana i Pariza, i o ferijama na putovanjima, u Španiji, Nemačkoj, Italiji, Maroku, Grčkoj. Međutim, uprkos promenama spoljnog dekora, onaj intimni ostaje tokom cele knjige isti: nameštena soba u kojoj su samo „jedan otoman, police i udoban sto za rad” ili „etažer, velik sto i otoman”, zatim provincijske kafane, učeni-

ci, rukopisi za ispravljanje. Sivilo toga života male nameštenice obasjano je svešču o zadobijenoj slobodi koja omogućuje da se vodi bezbrižan život većitog studenta; malim radostima, kao što je sanjarenje u samoći kakve poslastičarnice, beskrajni razgovori u kojima se oko šoljice crne kafe rekonstruiše čitav jedan svet, poneki film i s vremena na vreme poročna slast ogovaranja. Onda 1939. izbija rat i sa njim saznanje da je proteklih deset godina predstavljalo san, da je ona „biće bez doma, bez prijatelja, bez cilja, jedna sasvim mala patnja usred tragične noći”. Istovremeno, ovo suočavanje sa samoćom učinilo je od profesorke pisca. „Ostala sam”, piše Simon de Bovoar, „nebrižljiva prema mnogim stvarima koje ljudi uzimaju ozbiljno; ali moj život je prestao da bude igra, upoznala sam svoje korene, više se nisam pretvarala da izmičem svojoj situaciji; pokušala sam da je primim na sebe”; ta promena se pretvorila u rad, koji će dati delo *Pozvanu* (L'Invitée), štampano 1943. godine. Međutim, tvrdi recenzent, pravi predmet *Snage godina* nije portret pripovedačice nego njena ljubav sa Sartrom koja pada u vreme opisano u ovoj knjizi. Naznačena vrlo uzdržljivo, kao podtekst opisanih susreta, putovanja, izleta, ona je ipak centralni doživljaj ove decenije. Kada se Sartr i Bovoar prvi put rastanu, kraj je i knjizi, kraj je i nesvesnoj sreći – to razdvajanje je novo osamostaljivanje, novo oslobađanje za literarni rad.

(1961, 137, 387, 1, str. 86–87)

ZAPADNONEMAČKI izdavač Kurt Deš štampao je novi roman B. Travena pod naslovom *Aslan Norval*; istočnonemački časopis *Neue Deutsche Literatur* požurio je da u svom novembarskom broju izjavi kako ova Travenova knjiga nema nikakve veze ni sličnosti sa onim nekadašnjima o kojima je Kurt Tuholski rekao da su „od jednog proletera, a i pisane za proletere”; novi roman, kaže recenzija, pisan je „sa fantazijom 16-godišnjeg učeni-

ka koji je u jednoj emisiji za đake slušao i Glas Amerike i *Komunistički manifest*". Radnju je Traven ovog puta plasirao u Sjedinjene Države, čiji život on do sada nije doticao jer ga verovatno i ne poznaje; glavna ličnost, kojoj roman duguje naslov, jeste jedna ekstravagantna američka dama, udata za značajnog ali mnogo starijeg čoveka, koja želi da utvrdi da li je nešto propustila učini- niš ovakav bračni izbor, pa se upušta u dve avanture sa ljudima nižeg društvenog i intelektualnog reda, ali fizički darovanim, da bi na kraju došla do negativnog odgovora na sopstveno pitanje. Navodimo jedan detalj iz teksta, gde se Aslan Norval razračunava sa svojim mužem, Holvedom. – „Ja da se od tebe razvedem, Holvede? Ni za sva blaga na svetu, čak ni za najlepša zadovoljstva sa svim kazandžijama sveta.” – „To dobro zvuči kad tako lepo govoriš. Ali ako zamišljaš da ćeš tako lako proći posle svog skretanja u predele u kojima se ova vrsta znanja tako bezbrižno nudi na uvid, onda se varaš. I ja tu još imam svoju reč, zar ne misliš da je tako?” – „Dobro, onda i ti reci svoju reč.” – „To je u svakom slučaju bilo ogrešenje, zar ne?” – „Ako ti to tako shvataš, šta ja mogu da učinim protiv?” – „Ogrešenja se moraju okajati. I to bolje sad pre nego što se stvar ohladi i dok se nalazim u pravom raspoloženju da ponovo uspostavim ravnotežu.” – „Kako god želiš, moj gospodar. Šta ja, slaba žena, mogu tu da učinim?” – Holved se pozabavi njome, i učini to temeljito. Kad se ona potom stade okretati pred ogledalom da bi razgledala pejzaž, reče: „Crveno je kao tek skuvani rak. Tako jako ipak nije trebalo da me izbiješ. I pola bi bilo dosta i predosta.” – „Prva polovina je bila za prvi slučaj, a druga za drugi, apsolutno suvišni slučaj.” – „Drugi slučaj nije bio nipošto suvišan, nego neophodno potreban, da bi se dobio potpun rezultat. I ja sam ga dobila. A ti, magarče, znaj već jednom: ne treba da se plašiš nikakve konkurencije, ni od kakvog kazandžije ili rvača, ni od nekog uštogljenog žigola.” – Toliko citat. Razočaranom recenzentu nije ostalo drugo nego nada: da je limunada *Aslan Norval* zlonamerno podmetnuta Travenu, da bi

pisac najzad odao svoj identitet, ili da je roman do ove mere ubogaljila redakтура zapadnonemačkog izdavača.

(1961, 137, 387, 1, str. 87–88)

JEDNOM SMO ovde već pisali o izuzetnoj pojavi koja se zove Džon Bečeman (Betjeman) – pesnik, jedini u Engleskoj, a verovatno jedini na Zapadu, čije se knjige stihova štampaju i prodaju u desetinama hiljada primeraka, čije se pesme pamte i izgovaraju među prosečnim čitalačkim svetom, čije je lice znano i popularno. Bečeman je sada izdao novu knjigu pod naslovom *Zvonima pozvan* (Summoned by Bells), koja predstavlja početak jedne autobiografije u stihovima; recenzija *Times*-ovog književnog dodatka od 2. decembra izražava čvrsto uverenje u uspeh i ovog nesvakidašnjeg pesničkog poduhvata. Jer, kaže recenzija, Bečemanov dosadašnji široki odjek kod publike zasniva se baš na činjenici što je on u svojim stihovima uspeo da ocrta jasne i prisne karaktere, kako to ni romansijerima nije uvek polazilo za rukom, što nije skrivao svoj ukus i predrasude, pa je čitaocu od prve postajao blizak. *Zvonima pozvan* obuhvata Bečemanov život od ranog detinjstva do završetka školovanja u Oksfordu, i uprkos lakom i tečnom kazivanju, koje pisca odlikuje, ne deluje srećno. Opisani dečak i docniji mladić nesiguran je u sebe, strahljiv do te mere da časom padne u očajanje; nesposobnost da sledi očevu želju i da se uključi u poslove familije ispunjava ga neizbrisivo osećanjem krivice. Ali u tom detinjstvu i dečaštvu punom potištenosti ima uvek jedan izlaz: vera u postojanje neke „druge zemlje” koja je daleko i gde je radost mogućna. Jedno vreme tu „druhu zemlju” predstavljaju lokalni vozovi severnog Londona čija svetla dečak gleda iz daleka; kasnije su to predeli Kornvala; za vreme boravka u Marlborou umetnička škola i okolni pejzaži, pri kraju crkvena arhitektura i vera. Zahvaljujući mašti, junak ove autobiografije nikad nije očajavao. U predgovoru svojoj knji-